שירה

ספרות לכיתה ז' – מסע ביצירות

מהדורה למורה + דפי תלמיד

יצרה: רוית ראש בן ישי

תוכן העניינים

1. מהדורה למורה: מערך שיעור, תשובות ומחוון
2. דפי תלמיד: אומץ · יש פרחים · על מעין וים · הציפורים אינן יודעות · משאלות
3. משימת סיכום וכרטיס יציאה

👩‍🏫 מהדורה למורה – שירה

השאלה הגדולה: איך שיר קצר יכול להכיל רגש גדול, זיכרון או משאלה?

מערך שיעור – 45 דקות

דקות	שלב	מה עושים
5	פתיחה	מקרינים את השאלה הגדולה; כל תלמיד/ה כותבים מילה אחת שמתארת שיר טוב.
10	קריאה	קריאה בקול של השיר מתוך המקראה הכיתתית, פעמיים: פעם להאזנה ופעם עם עיפרון.
10	שאלות מידע ופרשנות	עבודה בזוגות על שאלות המידע והפרשנות מן האתר.
10	אמצעים אמנותיים	מיון כרטיסי אמצעים: לכל אמצעי מוצאים דוגמה בשיר.
5	שיתוף	זוגות משתפים פרשנות אחת (מי שרוצה).
5	כרטיס יציאה	שלוש שאלות קצרות בכרטיס היציאה.

מערך שיעור כפול – 90 דקות

דקות	שלב	מה עושים
5	פתיחה	השאלה הגדולה ומשחק "מילה אחת".
10	קריאה ראשונה	קריאת שני שירים מן המקראה הכיתתית.
15	תחנות שאלות	תחנה לכל שיר: מידע, פרשנות, הערכה.
10	אמצעים	מיון אמצעים וחיפוש דוגמאות.
15	השוואה	משימת השוואה בקבוצות לפי כרטיס ההשוואה.
5	הפסקת תנועה	הקראה מוטעמת של בית אחד בקבוצות.
20	כתיבה יוצרת	כתיבת שיר קצר בהשראת אחד השירים.
5	שיתוף	הקראה רשות של שירים.
5	כרטיס יציאה	כרטיס יציאה ומבט על משימת הסיכום.

תשובות: אומץ – יהונתן גפן

1. **בין האדם לבין מה מפריד הגשר בשיר? מנו לפחות שלושה דברים.**
   בין האדם לחברו, לעברו, לשברו (הכאב או המשבר שלו) ולקברו.

2. **איזה צירוף חוזר שלוש פעמים לקראת סוף השיר?**
"צר לי" – חוזר שלוש פעמים, כל פעם בשורה נפרדת.
3. **איך נראה השיר על הדף?**
השורות קצרות וצרות ומסודרות בטור ארוך, כך שהשיר עצמו נראה כמו גשר צר.
4. **למילה "צר" יש בשיר שתי משמעויות. מהן?**
צר = לא רחב (הגשר), וגם "צר לי" = אני מצטער, עצוב לי. הגשר הצר הופך לתחושת צער של הדובר.
5. **מה ההבדל בין האמרה המקורית "והעיקר לא לפחד כלל" לבין סיום השיר?**
האמרה המקורית דורשת אומץ מלא, בלי פחד. השיר מודה שאנחנו כבדים ופוחדים, ומציע אומץ צנוע יותר – להמשיך גם כשקשה. האומץ האמיתי הוא להודות בפחד ולהמשיך.
6. **מדוע הרשימה מסתיימת ב"קברו"? מה הסדר מלמד?**
הרשימה מתקדמת מהקרוב והחי (חבר) אל העבר, אל הכאב ולבסוף אל סוף החיים. זה מסלול של חיים שלמים, והמילים אף מתחרזות (חברו–עברו–שברו–קברו).
7. **האם לדעתכם שם השיר "אומץ" מתאים לו? נמקו.**
תשובה אישית. אפשר לטעון שכן – השיר מראה שאומץ הוא להודות בצער ולהמשיך; ואפשר לטעון שהשם אירוני כי השיר מלא צער. חשוב לנמק בעזרת השיר.
8. **האם אתם מסכימים שעדיף להודות בפחד מאשר להעמיד פנים שאין פחד? נמקו בדוגמה.**
תשובה אישית מנומקת, עם דוגמה מחיי יום יום (מבחן, מעבר דירה, הופעה מול קהל).

חנ"מ: 1. גשר צר · 2. צר וארוך · 3. עצוב לי · 4. אומץ

תשובות: יש פרחים – נתן יונתן

1. **למי פונה הדובר לאורך השיר ומה הוא מבקש ממנו?**
הוא פונה לנער ומבקש ממנו לא לקטוף את הפרחים.
2. **אילו שדות מתוארים בשיר? מנו שלושה.**
שדה פרחי זהב וחצבים, שדה פרגים אדומים (שהיה בו דם), שדה קוצים נטוש שנחרש, ושדה לבן של אבנים (בית קברות).
3. **איזו שורה חוזרת כפזמון?**
"יש פרחים שבני חלוף, יש פרחים שעד אינסוף נשארים במנגינה" – וגם הבקשה לא לקטוף.
4. **מה הקשר בין הפרגים האדומים לבין הדם שהיה בשדה?**
הצבע האדום של הפרגים מזכיר את הדם של הלוחמים שנפלו שם. הטבע ממשיך לצמוח, אבל גם "זוכר".
5. **מה פירוש "נשארים במנגינה"?**
יש דברים ואנשים שאינם חיים עוד, אבל ממשיכים להתקיים בשירים, בזיכרון ובסיפורים – הם לא נעלמים.
6. **מדוע הדובר מבקש מהנער לא לקטוף?**
הפרחים הם עדות וזיכרון של המקום; קטיפה היא פגיעה בזיכרון. זו גם קריאה לכבוד ולעדינות כלפי העבר.
7. **השיר עוסק בזיכרון ובאובדן, אבל מתאר פרחים יפים. האם הבחירה הזאת מצליחה בעיניכם? נמקו.**
תשובה אישית: הפרחים מרככים את העצב, מראים שהחיים ממשיכים ושומרים על הזיכרון בדרך עדינה.
8. **איזה דבר בחייכם "נשאר במנגינה" – זיכרון שממשיך ללוות אתכם? (מי שרוצה)**
תשובה אישית, שיתוף רשות.

חנ"מ: 1. לא לקטוף פרחים · 2. אדום · 3. פרחים וזיכרון · 4. יש פרחים

תשובות: על מעין וים – יחיאל מוהר

1. **מה עשה המעין בעמק לפני שיצא לדרך?**
הוא זרם, שר והשקה את העצים בעמק.
2. **מה ביקש המעין?**
הוא ביקש להיות גדול – להיות נהר רחב ולהגיע אל הים.
3. **מה קרה למים ולשיר של המעין בים?**
המים המתוקים נעשו מלוחים והשיר שלו נבלע בגלים; רק דייג קטן שמע את בכיו.
4. **מה מסמל המעין, ומה מסמל הים?**
המעין מסמל אדם קטן עם קול משלו וזהות ייחודית; הים מסמל את הגדול, הפרסום, ההמון – מקום שבו הקול האישי עלול ללכת לאיבוד.
5. **מדוע לדעתכם רק הדייג הקטן שומע את בכי המעין?**
רק מי שקטן וקשוב בעצמו מסוגל לשמוע קול קטן; ההמון הגדול אינו מקשיב.
6. **האם השיר מלמד שאסור לשאוף לגדולות? הסבירו.**
לא בהכרח; הוא מזמין לחשוב מה משאירים מאחור כשמשיגים משאלה, ולשמור על הקול האישי גם במקום גדול.
7. **האם הייתם ממליצים למעין להישאר בעמק? נמקו.**
תשובה אישית מנומקת – בעד (שמחה, תועלת, קול ייחודי) או נגד (סקרנות, צמיחה).
8. **השיר בנוי כמשל. האם הצורה הזאת משכנעת יותר מהסבר ישיר? נמקו.**
תשובה אישית: משל מעורר דמיון ורגש וזוכרים אותו טוב יותר, אך דורש פרשנות.

חנ"מ: 1. בעמק · 2. להיות גדול · 3. נעשו מלוחים · 4. דייג קטן

תשובות: הציפורים אינן יודעות – אסתר ראב

1. **איך הציפורים ישנות בתחילת השיר?**
הראש מתחת לכנף, שתיים שתיים, בחום, מתחת לעלה גדול שמגן עליהן.
2. **מה קורה בלילה "בסבך" שהציפורים אינן יודעות?**
אדם פוגע באדם – מושיט יד אל נפשו, לבו וביתו של רעהו.
3. **מה עושות הציפורים בבוקר?**
הן מתעוררות ושרות, ובשירתן "מכסות" על מה שנפגע ונהרס בלילה.
4. **מה הניגוד המרכזי בשיר?**
הניגוד בין הטבע התמים, השלו והחם לבין מעשה רע של אדם בחושך; בין שירה לבין כאב.
5. **מה המשמעות של שירת הציפורים ש"מכסה" את מה שקרה?**
העולם ממשיך כרגיל ומשכיח את הכאב; היופי של הבוקר מסתיר את העוול. זה גם עצוב וגם מעורר מחשבה.
6. **מדוע, לדעתכם, הציפורים ישנות "שתיים שתיים" מתחת לעלה?**
זו תמונה של קרבה, הגנה ושייכות – בדיוק ההפך ממה שבני האדם עושים זה לזה בשיר.
7. **האם לדעתכם "לא לדעת" זו ברכה או בעיה? נמקו בעזרת השיר.**
תשובה אישית: הציפורים מוגנות כי אינן יודעות, אבל בני אדם אחראים לדעת ולפעול. כדאי לנמק.

8. **מה השיר מבקש מאיתנו, הקוראים, שיודעים יותר מהציפורים?**
תשובה אישית: לשים לב, לא להעלים עין, לשמור זה על זה.

חנ"מ: 1. מתחת לעלה גדול · 2. בלילה · 3. שרות · 4. מה קרה בלילה

תשובות: משאלות – אסתר ראב

1. **מה הדוברת רוצה במקום מלחמות?**
עצים יפים; ובמקום מדי צבא – בגדים צבעוניים (כתונת פסים) לכל יקיריה.
2. **אילו סימנים של ילדים ותינוקות מופיעים בשיר?**
כדורים אדומים מתגלגלים בשבילים, בגדי תינוק תלויים על החבל, בתים מלאים תינוקות.
3. **אילו תופעות טבע מבקשת הדוברת?**
גשם, רעם וברק, תלמים מוריקים, פרחים לבנים, פרחי בר בנקיקים.
4. **מה מסמלים בגדי התינוק על החבל ש"מאותתים שלווה"?**
הם סימן לחיים רגילים ושקטים בבית – משפחה, ילדים, כביסה ביום יום. השלווה נמצאת בדברים הקטנים.
5. **מדוע הדוברת מעמידה זה מול זה עצים ומלחמות, כתונת צבעונית ומדי צבא?**
כדי להדגיש את הבחירה בחיים, בצמיחה וביופי במקום במאבק ובאובדן; זו משאלה לשלום לכל יקיריה.
6. **מה מלמד השיר על מה שחשוב לדוברת באמת?**
לא עושר או כבוד אלא חיים פשוטים: טבע פורה, ילדים, בית, גשם בזמנו.
7. **השיר בנוי כרשימה של משאלות. האם המבנה הזה יעיל? נמקו.**
תשובה אישית: הרשימה יוצרת שפע של תמונות, קצב של תפילה, ומדגישה כמה דברים טובים אפשר לבקש.
8. **איזו משאלה בשיר הכי קרובה ללבכם, ולמה?**
תשובה אישית מנומקת.

חנ"מ: 1. עצים יפים · 2. מלחמות · 3. בגדי תינוק · 4. גשם

מחוון משימת הסיכום

קריטריון	נקודות
הבנת השירים (דובר, נושא, מסר)	25
זיהוי אמצעים והסבר תפקידם	25
פרשנות אישית מנומקת	15
שיר מקורי עם שני אמצעים לפחות	25
לשון, סדר והגשה	10
סה"כ	**100**

אומץ

יהונתן גפן · שיר

שם: _____ **כיתה:** _____ **תאריך:** _____

🪝 **לפני הקריאה:** מה אתם יודעים על האמרה "כל העולם כולו גשר צר מאוד, והעיקר לא לפחד כלל"? כתבו במשפט אחד: מתי בחיים הרגשתם שאתם הולכים על "גשר צר"?

חלק א׳ – מבינים את היצירה (מידע)

קראו את היצירה (במקראה הכיתתית או באתר) וענו.

1 בין האדם לבין מה מפריד הגשר בשיר? מנו לפחות שלושה דברים.

2 איזה צירוף חוזר שלוש פעמים לקראת סוף השיר?

3 איך נראה השיר על הדף?

חלק ב׳ – מפרשים (פרשנות וכלים ספרותיים)

1 למילה "צר" יש בשיר שתי משמעויות. מהן?

2 מה ההבדל בין האמרה המקורית "והעיקר לא לפחד כלל" לבין סיום השיר?

3 מדוע הרשימה מסתיימת ב"קברו"? מה הסדר מלמד?

🔧 **כלים ספרותיים:** סמנו את הכלים שמצאתם ביצירה:

- ◯ חריזה
- ◯ חזרות
- ◯ מטפורה
- ◯ מבנה

חלק ג' – מעריכים וכותבים

1 האם לדעתכם שם השיר "אומץ" מתאים לו? נמקו.

2 האם אתם מסכימים שעדיף להודות בפחד מאשר להעמיד פנים שאין פחד? נמקו בדוגמה.

✍️ **משימת כתיבה:** כתבו שיר צורה קצר משלכם (שהשורות שלו יוצרות צורה – מדרגות, עץ, גל) על רגש אחד שאתם מכירים, והסבירו במשפט למה בחרתם בצורה הזאת.

יש פרחים

נתן יונתן · שיר

שם: _____ **כיתה:** _____ **תאריך:** _____

🪝 **לפני הקריאה:** חשבו על פרח בר שאתם מכירים (כלנית, חצב, פרג). איפה ראיתם אותו? האם לפרח יכול להיות "זיכרון"?

חלק א׳ – מבינים את היצירה (מידע)

קראו את היצירה (במקראה הכיתתית או באתר) וענו.

1. למי פונה הדובר לאורך השיר ומה הוא מבקש ממנו?

2. אילו שדות מתוארים בשיר? מנו שלושה.

3. איזו שורה חוזרת כפזמון?

חלק ב׳ – מפרשים (פרשנות וכלים ספרותיים)

1. מה הקשר בין הפרגים האדומים לבין הדם שהיה בשדה?

2 מה פירוש "נשארים במנגינה"?

3 מדוע הדובר מבקש מהנער לא לקטוף?

🔧 **כלים ספרותיים:** סמנו את הכלים שמצאתם ביצירה:

- ◯ סמל
- ◯ חזרות
- ◯ האנשה
- ◯ ניגוד

חלק ג' – מעריכים וכותבים

1 השיר עוסק בזיכרון ובאובדן, אבל מתאר פרחים יפים. האם הבחירה הזאת מצליחה בעיניכם? נמקו.

2 איזה דבר בחייכם "נשאר במנגינה" – זיכרון שממשיך ללוות אתכם? (מי שרוצה)

✍️ **משימת כתיבה:** בחרו מקום שאתם מכירים (שכונה, פארק, חוף) וכתבו בית שיר שבו פרח או עץ "מספר" מה קרה שם פעם.

על מעין וים

יחיאל מוהר · שיר

שם: _____ **כיתה:** _____ **תאריך:** _____

🪝 **לפני הקריאה:** "היזהרו במה שאתם מבקשים, כי זה עלול להתגשם." מתי משאלה שהתגשמה התבררה כפחות טובה ממה שחשבתם?

חלק א׳ – מבינים את היצירה (מידע)

קראו את היצירה (במקראה הכיתתית או באתר) וענו.

1. מה עשה המעין בעמק לפני שיצא לדרך?

2. מה ביקש המעין?

3. מה קרה למים ולשיר של המעין בים?

חלק ב׳ – מפרשים (פרשנות וכלים ספרותיים)

1. מה מסמל המעין, ומה מסמל הים?

2 מדוע לדעתכם רק הדייג הקטן שומע את בכי המעין?

3 האם השיר מלמד שאסור לשאוף לגדולות? הסבירו.

🔧 **כלים ספרותיים:** סמנו את הכלים שמצאתם ביצירה:

- ◯ האנשה
- ◯ ניגוד
- ◯ סמל
- ◯ חריזה

חלק ג' – מעריכים וכותבים

1 האם הייתם ממליצים למעין להישאר בעמק? נמקו.

2 השיר בנוי כמשל. האם הצורה הזאת משכנעת יותר מהסבר ישיר? נמקו.

✍️ **משימת כתיבה:** כתבו את סוף הסיפור מנקודת המבט של הדייג הקטן: מה שמע, מה הרגיש ומה היה עונה למעין.

הציפורים אינן יודעות

אסתר ראב · שיר

שם: _____ **כיתה:** _____ **תאריך:** _____

🪝 **לפני הקריאה:** דמיינו את אותו עץ בלילה ובבוקר. מה העץ "רואה" ומה הוא אינו יודע?

חלק א׳ – מבינים את היצירה (מידע)

קראו את היצירה (במקראה הכיתתית או באתר) וענו.

1. איך הציפורים ישנות בתחילת השיר?

2. מה קורה בלילה "בסבך" שהציפורים אינן יודעות?

3. מה עושות הציפורים בבוקר?

חלק ב׳ – מפרשים (פרשנות וכלים ספרותיים)

1. מה הניגוד המרכזי בשיר?

2 מה המשמעות של שירת הציפורים ש"מכסה" את מה שקרה?

3 מדוע, לדעתכם, הציפורים ישנות "שתיים שתיים" מתחת לעלה?

🔧 **כלים ספרותיים:** סמנו את הכלים שמצאתם ביצירה:

- ◯ ניגוד
- ◯ האנשה
- ◯ דימוי
- ◯ חזרות

חלק ג' – מעריכים וכותבים

1 האם לדעתכם "לא לדעת" זו ברכה או בעיה? נמקו בעזרת השיר.

2 מה השיר מבקש מאיתנו, הקוראים, שיודעים יותר מהציפורים?

✍️ **משימת כתיבה:** כתבו בית שיר שבו הטבע "רואה" משהו טוב שבני אדם עושים בסתר (עזרה, נדיבות). השתמשו בניגוד ובהאנשה.

משאלות

אסתר ראב · שיר

שם: _____ **כיתה:** _____ **תאריך:** _____

🪝 **לפני הקריאה:** כתבו שלוש משאלות לא בשבילכם אלא בשביל אנשים שאתם אוהבים. האם הן גדולות או פשוטות?

חלק א׳ – מבינים את היצירה (מידע)

קראו את היצירה (במקראה הכיתתית או באתר) וענו.

1. מה הדוברת רוצה במקום מלחמות?

2. אילו סימנים של ילדים ותינוקות מופיעים בשיר?

3. אילו תופעות טבע מבקשת הדוברת?

חלק ב׳ – מפרשים (פרשנות וכלים ספרותיים)

1. מה מסמלים בגדי התינוק על החבל ש"מאותתים שלווה"?

2 מדוע הדוברת מעמידה זה מול זה עצים ומלחמות, כתונת צבעונית ומדי צבא?

3 מה מלמד השיר על מה שחשוב לדוברת באמת?

🔧 **כלים ספרותיים:** סמנו את הכלים שמצאתם ביצירה:

- ◯ ניגוד
- ◯ חזרות
- ◯ דימוי
- ◯ סמל

חלק ג' – מעריכים וכותבים

1 השיר בנוי כרשימה של משאלות. האם המבנה הזה יעיל? נמקו.

2 איזו משאלה בשיר הכי קרובה ללבכם, ולמה?

✍️ **משימת כתיבה:** כתבו שיר "משאלות" משלכם בשביל הכיתה או השכונה: חמש שורות שכל אחת מתחילה ב"אני רוצה" וכוללת תמונה מן החיים.

🏆 משימת סיכום

שם: _____ כיתה: _____ תאריך: _____

בחרו שניים משירי היחידה והכינו "תערוכת שיר": לכל שיר כרטיס עם הדובר, הנושא, שני אמצעים אמנותיים ודוגמה לכל אחד, ופרשנות אישית במשפט אחד. לאחר מכן כתבו שיר קצר משלכם (6–10 שורות) בהשראת אחד השירים, המשתמש לפחות בשני אמצעים שלמדנו, וצרפו הסבר קצר על הבחירות שלכם.

✂️ כרטיס יציאה

1. איזה אמצעי אמנותי זיהיתי היום ואיפה?

2. במשפט אחד: מה המסר של השיר שלמדנו?

3. איזו תמונה מן השיר נשארה איתי ולמה?